

06 10
В. ДОРОШЕНКО

32210
Куш

ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ

1914—1924

Знр

У ЛЬВОВІ, 1925

18/5/25 1/5-4/10/25 1/5 9/1

THE CHANCERY OF THE
COURT OF COMMONS

18/5/25

18/5/25

ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ.

[1914—1924].

(КОРОТКИЙ ІНФОРМАТИВНИЙ ОГЛЯД).

Подав В. ДОРОШЕНКО.

Завдання отсеї статті — дати побіжний перегляд щоважніших студій над Шевченком, які появились за останні десять літ. Вичисляти докладно все, що за цей час понаписувано про нашого кобзаря, не входить у мій план. Це тільки збільшилоб розміри огляду без усякої користі для читача, що цікавиться лише науковою літературою, а не тим переливанням із пустого в порожнє, яке практикується в нашій пресі що року підчас Шевченкових роковин. Не кажу вже, що повний реєстр усіх *Sevčenkiana* від р. 1914-го й цілком неможливий в теперішніх умовах галицько-українського політичного життя.

Отже обмежуся головню студіями над Шевченком — його творами та його життям, притягаючи сюди загально-літературні, принагідні статті лише постільки, поскільки думки висловлені в них кидають справжнє світло на творчість кобзаря або його біографію і коли не рішають питання, то бодай ставляють його.

Для улегшення читачеві перегляду тримаюся річевого, а не хронологічного порядку. Спочатку розгляну видання творів Шевченка, матеріали до біографії, а далі статті й розвідки про нього.

I. Видання творів. В згаданому часі появилось багато збірних видань творів Шевченка. Передовсім в ювілейнім 1914-ім році (століття уродин поета) вийшло кілька видань «Кобзаря», ще обчухраного царською цензурою, а невдовзі, по великій революції, появилася ціла низка їх уже в повному вигляді. Та не всі вони цікаві для нас. Все це — дослівні передруки відомого видання покійного В. Доманицького. На нашу увагу заслугують лише п'ять видань: передовсім «Кобзарь» видання «Русского Книжного Товарищества Дѣятель» під ред. П. Зайцева (Спб. 1914, м. 8°, V + 162 ст.). Це з малими змінами передрук видання з 1860 р., але перевірений по автографам. Видання це хоч не охоплює цілості поезій Ш-ка, але зладжене згідно з сучасними вимогами науки. По цім слід згадати «Повний Збірник творів» під ред. Дмитра Дорошенка, видання Л. Ротенберга, Катеринослав, 1914, вел. 8°, XIII + 701 ст. Тут заслугоє на увагу вступна стаття редактора, яка подає життєпис і характеристику творчості Ш-ка. Далі йдуть поезії, драми й повісті. Повісті подані в укр. перекладі. В основу видання поезій положено видання Доманицького

й Франка. 2-й том видання Д. Дорошенка мав складатися з дневника й переписки, але через воєнні події цей том не появилася.

З черги відмітимо «Кобзарь», видання вид. «Рух» (Харків-Київ-Львів 1918, вел. 8°, LXXIX + 502). Інтересне воно теж не текстом, який взято в Доманицького, а вступними статтями проф. Д. Багалія «Т. Г. Шевченко і кириломеодієвське брацтво» (ст. XXI—LIV) та М. Сумцова «Слобожанщина і Шевченко» (ст. LV—LXXIII). Так само не текстом, а лише редакторськими вступними замітками до творів та примітками інтересне популярне видання «Кобзаря» «Українського видавництва в Катеринославі», випущене в 1921 р. в Липську під ред. дра В. Сімовича (Катеринослав-Кам'янець-Ляйпціг, 1921, 8°, XXIX + 431 ст.). Тут, як і в попередньому виданні, лише самі укр. поезії; текст за Доманицьким. Згадані вище вступи та пояснення у примітках дуже цінні для широкого читача, зроблені уважно і зі знанням річі. Тільки рідко коли трапляються помилки (напр. у поясненні «султан» на ст. 41 як назви собак, коли це китиця на шапках у військових).

Найцікавіше з усіх видань — безперечно п'ятитомове видання «Української Накладні» (Я. Оренштайна) під ред. Б. Лепкого «Повне видання творів Тараса Шевченка», Київ-Ляйпціг (1918—1919 pp.): тт. I—V, вел. 8°, 513 + 707 + 451 + 602 + 514 ст. Редактор старався дати все, що вийшло з під пера великого поета. Отже тут крім властивого «Кобзаря», себто укр. поезій і «Назара Стодолі», маємо його російські поеми, повісті, дневник і листування. І це велика заслуга редактора, бо досі ми не мали дійсно збірного видання Тарасових творів. Заслугою д. Лепкого є ще й те, що він не наслідуює сліпо Доманицького, а старається піти далі покійного і дати можливо наукове видання тексту. Хиби видання д. Лепкого, на мій погляд, отсі: редактор не подає відразу, на чім опер свій текст, відмінний від інших видань, і треба заглядати аж до 3-го тому, де подані варіанти й доповнення, й самому досліджувати редакторську лябораторію, — це трохи незручно (цей вгляд у редакторську роботу д. Лепкого переконуює, що й він не позбувся хибних навичок своїх попередників); далі, розклад матеріалу по томах не зовсім відповідний, слід би ділити прозоріше, лучити суцільніше; багато зайвого баяєсту (спомини й статті про Ш-ка), пода-

ного без видимої потреби (питання: чому саме це, а не інше?) й даремне обтяжуючого видання; пояснення часто-густо надто популярні, часом плиткі; характер видання не витриманий: ні тобі популярне, ні наукове. В науковому виданню слід би було давати всі російські писання ІІІ-ка в оригіналі, тимчасом повісті і дневник подані в перекладі, а в оригіналі лише поеми, переписка і автобіографія. Слід одначе зазначити, що переклад дуже совісний і вигідно відрізняється від інших досі виданих перекладів. Лише подекуди я би дещо поправив. Але поза тим видання вельми цінне, хоча й неповне: нема Шевченкової рецензії на гру Пушкіна з р. 1858-го (цю рецензію надрукував у своїм перекладі О. Кониський в «Зорі» 1894 р.) і його оголошення про «Живописну Україну» з р. 1844-го. Крім того трапляються прогалини в дневнику й переписці, а також пропущені деякі листи цілком. З додатків, поза тепло написаною й ясно ілюстрованою вступною статтею редактора «Про життя і твори Тараса Шевченка» (т. І, ст. 1—240) слід відмітити «Матеріали до процесів Шевченка» (ibid. ст. 243—276).

«Недруковані місця з журналу (щоденника) Т. Шевченка» (пропущені подекуди і в виданні Б. Лепкого; в «Основі» та в П. т. «Творів» Шевченка вид. В. Яковенка, Спб. 1911, пропущені вони з огляду на царську цензуру, а в О. Огоновського дещо викинено з огляду на громадську!) вперше опублікував з автографу П. Зайцева у ч. 1—2 «Нашого Минулого» 1919 р. (ст. 3—16). Недавно виїмки з «Щоденника» вийшли під ред. з примітками й вступною статтею М. Плевака: Т. Шевченко, «Щоденник» (уривки), Харків-Київ, 1924 р. 16°, XXXII + 88 ст. Систематичну хрестоматію афоризмів із творів Шевченка в моїм виборі, яка може стати в пригоді й науковому дослідникові, видав фонд «Учітєся» під наг. «Шевченкова Криниця». Думки про Бога, людей і Україну», Львів, 1922, м. 8°, VIII + 256 ст.

На цьому-ж місці слід зазначити й деякі знахідки до повного та поправного видання творів Шевченка. Це передовсім критично-методологічні уваги П. Зайцева: Два «Кобзарі» («Книгарь», Київ, ч. 19, березіль 1919 р., ст. 1161—1168) з нагоди видань Кобзаря — «Руху» й Лепкого, далі широкі й цікаві замітки І. Айзенштока: «До тексту Шевченкових творів» (харк. «Шляхи Мистецтва» р. II, 1922, ч. 2 (4), ст. 47—54). Спинившись взагалі на справі наукового видання творів ІІІ-ка та скритикувавши редакційну роботу Доманицького, автор основно розглядає видання Лепкого. Слід ще пор. замітку І. Айзенштока про видання «Кобзаря» в харк. «Голосі Друку» (1921 р., кн. 1, ст. 50—59 статейки „Habent sua fata“). Над справою поправного видання творів ІІІ-ка спиняється й Мих. Новицький в своїй статті «До тексту Шевченкового Кобзаря» (київ. «Україна» 1924, кн. 4, ст. 73—83). Автор подає деякі невідомі варіанти поезій ІІІ-ка, між ин. в цілості вірш «Заворожи мене, волхве» (до Щепкина, охрещуваний досі безпідставно «Пустка») й поему

«Кавказ». Той самий автор в іншому місці друкує за автографом з архіву О. Корсуна поему «Мар'яна Черниця» (див. М. Новицький, Поема Т. Шевченка «Мар'яна Черниця» «Записки іст.-філол. відділу» Всеукр. Акад. Наук, кн. IV, Київ, 1924, ст. 19—35). Цей текст трохи різниться від копії Песолівни, опублікованої в «Кобзарі» ред. Зайцева. Щоб покінчити з новими текстами Шевченкових поезій, згадаю ще про варіант вірша «Марку Вовчку», який опублікував П. Филипович у ч. 1—2 «Нашого Минулого» 1919 р. (ст. 32—33 «Нові рядки Шевченка»).

Вкінці згадаю ще дещо до історії видання «Кобзаря». Так, д. С. Єфремов у статті «Шевченко на літературних позах» («Наше Минуле» 1919, ч. 1—2, ст. 34—56) розповів про судову справу видавців «Кобзаря» Лисенкова й Кожанчикова, а покійний П. Стебницький оповів про видання повного Кобзаря в Росії і пізнішу його долю (пор. «Повний «Кобзар» в Росії» «Літ. Наук. Вістник» 1914, кн. 2, ст. 277—281 і «Кобзар» під судом — в «Записках іст.-філол. відділу» Укр. Акад. Наук, кн. IV, ст. 36—48. Дивись ще статтю Вол. Данилова «К цензурній історії сочинень Т. Г. Шевченка» в кн. 2 журн. «Начала» (Петроград 1922), ст. 239—255. Про видання «Кобзаря» маємо ще й статтю Гр. Тисяченка в ч. 6 «Книгаря» (лютий 1918 р.), ст. 300—308, але на жаль автор деякі видання поминув.

II. Матеріали до біографії та студії.

Зацікавлення великим письменником-артистом набирає у нас щораз більших розмірів. Крім спорадичних статей і розвідок, присвячених йому, почали появлятися вже цілі збірники. Вже 50-літній ювілей смерті (1911 р.), а згодом ще більше 100-літній ювілей народин (1914 р.) спричинили появу таких збірок, які опісля появляються щораз частіше й заповідають, що настане нарешті і в нас час, коли, як і у всіх культурних націй, виходитиме спеціальний орган присвячений вивченню Шевченка. З нагоди столітньої річниці уродин випустили наші наукові товариства у Львові й Києві, а також кращі наші органи преси спеціальні випуски своїх видавництв, присвячені виключно великому кобзареві. Так, Наук. Т-во ім. Шевченка випустило Шевченківський том своїх «Записок» (т. 119—120), який лише через воєнні події появився не в 1914, а в 1917 р. (вел. 8°, 365 ст.), Укр. Наукове Т-во в Києві теж видало окремий «Збірник пам'яті Тараса Шевченка» (Київ, 1915, вел. 8°, ст. 256 + 1 неч.), петербурзька укр. громада спромоглася на «Шевченківський Збірник», що мав виходити й далі, але вийшов всього І-й том (Спб. 1914 р., вел. 8°, ст. 160) зі статтями головню проф. Ол. Грушевського та його дружини; редакції наших поважних журналів: «Літ. Наук. Вістника», «Дзвону», «Сяйва» та «Української Житни» присвятили виключно Шевченкові чергову книжку (за лютий) своїх видавництв. Наш німецький орган „Ukrainische Rundschau“ теж випустив тоді ч. 3—4 як

„Sonderheft“ присвячений „T. Schewtschenko zur Jahrhundertfeier seiner Geburt“. Так само й інші журнали, а навіть газети відповідно пошанували цю річницю. З газет багато всякого рода Ševčenkiana містила, особливо »Рада«, що видала й окремий ілюстрований додаток. У всіх цих виданнях поза звичайними літературно-публіцистичними статтями стрічаємо не раз і поважніші речі, які годі поминути.

І пізніше, під час революції не перевівся на Україні звичай видавати спеціальні збірники — популярні й наукові — присвячені Шевченкові. З усіх цих збірників для нас мають вагу з наукового боку два останні київські збірники: 1) Тарас Шевченко. За редакцією Е. Григорюка і П. Филиповича (Державне Видавництво, К. 1921, 4^о, 126 ст.) і 2) »Шевченківський Збірник« т. І. Під редакцією П. Филиповича, вид. »Сорабкопа«, себто »Союза рабочей кооперации« (К. 1924, 4^о, 151 ст.).

Обидва ці збірники видані незвичайно гарно, на доброму папері, рясно ілюстровані й містять ряд дійсно поважних розвідок. »Сорабкоп« має видавати подібні збірники періодично, отже ми нарешті дістанемо постійний орган присвячений Шевченкознавству.

Низче нам доведеться не раз покликуватися на згадані вище збірники 1914—1924 рр. Переходжу по цім до систематичного огляду літератури Шевченкознавства й зачну спершу від сирових матеріалів.

1. Матеріали до біографії Шевченка. Тут передовсім на першому місці треба поставити незвичайно важні матеріали до історії кирило-методіївського брацтва, видобуті з б. архіву департаменту поліції, куди їх передано з колишнього знаменитого 3-го відділу царської канцелярії. Це матеріали урядового слідства в справі кирило-методіївців по викриттю брацтва в 1847 р. (донос і додаткові зізнання Петрова, зізнання братчиків на допитах). Очевидно до подібного роду матеріалів треба ставитися cum grano salis, але при повній недостатці інших доводиться користати і з отсих вимушених, покручених — свідомо і несвідомо — судових »кавалків«. У всякому разі, розуміється при умові обережного користання, ця урядова справа висвітлить нам не одно. Тому — як-ні-як — документи її мають першорядне значіння при студіях кирило-методіївського брацтва. Опублікував їх акад. М. Грушевський у квіт. »Збірнику пам'яті Шевченка« 1915 р. (диви ст. 101—256: »Матеріали до історії Кирило-методіївського брацтва. Признання Кирило-методіївців«). Вагу й значіння оголошених матеріалів освітлює »передне слово« акад. М. Грушевського, ibid. ст. 101—106). Крім посереднього інтересу для біографа Шевченкова мають ці признання й безпосередній, бо містять і його власні зізнання (ст. 163—167).

Поза цими матеріалами маємо ще низку інших, що відносяться до брацтва.

Акад. Д. Багалій опублікував у »Наших Минуті« 1918 р., ч. 2 »Нові джерела про Ки-

рило-методіївське брацтво« (ст. 171—179), а саме: »Доклад графа Уварова імп. Миколі І-му« про брацтво і »Мнѣніе« о Кирило-методіівцях гр. Орлова, подане ним імп. Миколою І.« Ці документи використав акад. Багалій у згаданій вище своїй розвідці, доданій до »Кобзаря« вид. »Руху«. В кн. 1-й »України« 1914 р. надрукував М. Грушевський »Записку« Василя Білозерського, теж із слідчих актів 3-го відділу, в якій той висвітлює світогляд братчиків (див. ст. 78—83 »З ідеології Кирило-мефодіївців«). Далі слід відмітити другий, незвичайно важний документ до ідеології братчиків — це знамениті »Книги битія українського народу«, зладжені М. Костомаровим. Довго текст їх був цілком незнаний, навіть точна назва була невідома (називано рукопис »Законом божим«). Вперше ширші витяги з »Книг« поробив В. Семевський в своїй студії про брацтво, уміщеній 1911 р. в »Русском Богатствѣ«, але цензура цю частину його праці сконфіскувала.¹⁾ Аж революція дала змогу П. Зайцеву опублікувати рукопис Костомарова в цілості в »Нашім Минуті« (1918 р. ч. 1, ст. 7—21). Тут же помістив д. Зайцев і свою студію про »Книги« (»Книги битія«, як документ і твір, ibid. ст. 22—35). Пізніше передрукував ці »Книги« з »Нашого Минувшого« д. Мих. Возняк із власною передмовою (у вид. »Новітня бібліотека«, ч. 36, Львів, 1921, м. 8^о, ст. 22+2 нен.).

П. Зайцев приписує »Книги« Костомарову. Натомість Мих. Марковський бачить в них великий вплив саме Шевченка (пор. його статтю »Шевченко в Кирило-Методіївському братстві« в IV-й кн. »Записок іст.-філол. відділу« Укр. Акад. Наук, ст. 49—57).

Докладний перегляд питань, зв'язаних з брацтвом (в тім і участі та значіння в брацтві Шевченка), дав недавно М. Возняк у своїй короткій, але суцільній історії брацтва (»Кирило-методіївське братство«, Львів, 1921 р. накладом фонду »Учітеся«, м. 8^о, 238+2 нен. ст.). При кінці подав автор цілу літературу про брацтво, тому я й поминаю менше важні документи й статті про нього, відсилаючи читача до книжки Возняка. Принотую тут лише незазначену ним статтю проф. Ол. Грушевського »З плянів та думок Кирило-методіївського брацтва. Пляни видань«. »Літ. Наук. Вістн.«, 1918, кн. 7—8, ст. 89—95.

Переходжу тепер до матеріалів, що безпосередньо торкаються Шевченка. В останнім часі опубліковано їх чимало. Так, П. Зайцев оголосив кілька цікавих знахідок ще в 1914 р. в 1-ім числі петербурзького »Русского Библиофила«: »Новое о Шевченкѣ« (ст. 3—27). Це все — матеріали до історії останніх літ життя нашого кобзаря — 1858—1861 рр. (листи його до Лазаревських, справа арешту в 1859 р., то що).

Незвичайно важні знахідки до історії відносин Шевченка й кн. В. Рєпніної оголосив покійний російський учений і літерат М. Гершензон у 2-м томі альманаху »Русские Пропилеи. Матеріали по історії руской мысли и литера-

¹⁾ В цілості ця розвідка появилася аж у 1918 р. в ч. 10—12 »Голоса Минувшого«, ст. 101—149.

туры», Москва 1916 р. під заг. »Т. Г. Шевченко и кн. В. Репнина« (ст. 179—263). Тут подана передовсім переписка княжни з її вчителем-виховником Ш. Ейнаром, де вона сповідається перед останнім у своїх почуттях до Ш., її повість про себе, а також лист її до О. Капніста й лист до неї самого поета з р. 1845. (Цей лист передруковано в ч. 1. »Наш. Минулого« 1918 р., ст. 156—158). В світлі цих матеріалів відносини між Репніною й Шевченком не полишають для нас уже ніяких сумнівів. Княжна кохалася в бувшій кріпаку без взаємності. Далі, цілий ряд документів, зв'язаних із перебуванням Шевченка в Спб. Академії Мистецтв (прохання його, свідоцтва, etc.) з рр. 1839—1861 опублікував покійний Кость Ширецький в 119—120 томі львівських »Записок«, ст. 59—76: »Документи до Т. Шевченка з архіву С. Петербурської Академії Художеств«. Пізніше »Нові матеріали до біографії й творчості Шевченка« надрукував П. Зайцев у ч. 1—2 »Наш. Минулого« 1919 р. (ст. 17—24): лист Бодяньського до Шевченка з р. 1844, уступі зі споминів В. Честахівського, свого часу не пропущені цензурою в »Кіев. Ст.«. (про погляди Шевченка на московську неволю й відношення його до Мазепи), нарешті надруковану досі передмову Куліша до »Неофітів«. В тім же журналі передрукував д. Зайцев з харківської газети »Южный Край« 1887 р. лист Ш-ка до А. Родзянка з р. 1845-го (1918 р., ч. 1, ст. 151—154), а П. Филипович оголосив листи Максимовича до Ш-ка з рр. 1858—9 (»Н. М.« 1919 р. ч. 1—2: »Історико-літературні матеріали до Шевченка«, I, ст. 25—32). Тут же знаходимо й невидані досі портрети обох Максимовичів Шевченкової роботи. Далі згадаємо за »Замітки й матеріали про Шевченка« І. Айзенштока в харк. »Червоному Шляху« 1923 р., кн. 8, ст. 227—240. Є це: лист Ш-ка до А. Лизогуба з р. 1852, лист Куліша про похорон Ш-ка й реєстр книжок Шевченкової бібліотеки. Кілька знадібків подає також Михайло Новицький у квіт. »Шевч. Збірн.« 1924 р.: лист Ш-ка до гр. Ф. Толстого з р. 1855-го і до гр. Галагана з р. 1858 (»Недруковані листи Т. Г. Шевченка«, ст. 126—129) і офіційальні матеріали про арешт Ш-ка в 1859 р. зі своєю вступною статтею (ibid., ст. 130—138 »Арешт Шевченка в 1859 р.«; ст. 138—140 »Хронологічна канва до історії Шевченкового арешту« й ст. 140—148 »Матеріали« про арештування). Вкінці ряд листів різних людей до Шевченка й про Шевченка (до О. Кониського) надрукував М. Возняк у своїй статтейці »З оточення Тараса Шевченка« (»Культура«, Львів, 1925, ч. 3, ст. 30—50). Є це листи до Шевченка від М. Лазаревського, Бр. Залеського, гр. А. Толстої, М. Марковички (М. Вовчок), О. Афанасієва, Д. Каменецького, М. Сухомлинова й В. Білозерського (з рр. 1857—1861), далі листи до Кониського на його запити про матеріали до життєпису Ш-ка (від Куліша, Л. Жемчужникова, Е. Юнге та К. Болсуновського). Хоч усі ці листи О. Кониський використовував у своїй праці, але раз, що не всі подробиці він узяв з них, а друге, що листи ці

цікаві як пам'ятка гарного відношення до Ш-ка з боку адресатів Кониського, добре зробив д. Возняк, що їх опублікував. На жаль, видавець не подав, звідки він їх узяв, тому я тут зазначу, що переписка Кониського в справі біографії Ш-ка переховується в архіві бібліотеки Н. Т. ім. Ш-ка. Тут же зазначу, аби баламуцтво не ширилося, що в Науковім Т-ві і взагалі у Львові зовсім немає тої величезної збірки Шевченкових листів (174 №№), про яку згадує П. Зайцев у »Р. Библиофилі«, а за ним Айзеншток у »Шл. Мистецтва«. Наукове Т-во має ледві кілька оригінальних листів і збірку копій Кониського, але з друкованих уже листів, часто в перекладах. Нарешті годилося б згадати за деякі спомини про Тараса. Але за цей час не появилось нічого цікавого крім збірного видання спогадів доньки гр. Ф. Толстого Катерини: Е. Ө. Юнге, Воспоминания (1843—1863), Москва 1914, изд. »Сфинкс«. В цих споминах дуже часто згадує авторка про Шевченка й Костомарова, незвичайно тепло відзиваючися про обох, а особливо про першого. Крім цих споминів бібліограф може принотувати ще яких п'ять дрібніших, але що вони дослідникові нічого не дадуть, то я їх помину. Зазначу тільки, що спомини М. Яшовського в т. 119—120 »Зап. Наук. Тов. ім. Ш-ка« викликають сумнів.

2. Студії над Шевченком. Це буде в нас найширший розділ, бо нівроку написано про кобзаря за останні десять літ чимало. Очевидно не все написане має для нас інтерес. Вибирати му що важніше, але розуміється і в цім важнішим одно буде більше, друге менше варте.

Очевидно слід би почати від праць, які намічають плян і завдання студій над Шевченком. Дещо я вже зазначив вище, говорячи про видання творів Ш-ка (замітки Зайцева й Айзенштока). Тут міг би хіба згадати за статті П. Филиповича »До студіювання Шевченка« в квіт. »Новій Громаді« 1924 р., ч. 20—21, ст. 4—5, та А. н. а. т. М. а. ш. к. и. н. а. »Шевченкознавство як наука« (в харк. »Вістях«), але на жаль я їх не бачив. Знаю тільки зміст другої зі статті М. Плевака »Шевченко й критика« (пор. »Черв. Шл.« 1924, ч. 4—5, ст. 142). Так само zostалася мені невідомою брошура О. л. Г. р. у. ш. е. в. с. ь. к. о. »З новітніх дослідів і матеріалів про Шевченка« (Вид. »Шлях«, Київ, 1918, 8^о, 12 ст.). Тому почну з двох збірок-передруків давніших статей й перейду до окремих розвідок, де знову йтиму від загальніших до спеціальніших. Згадані збірки це: С. ь. ф. р. е. м. о. в. а. »Шевченко« (Київ 1914, 8^о, 263+1 нен. ст.) і др. В. Ш. у. р. а. т. а. »З життя і творчості Тараса Шевченка« (Львів, 1914, вел. 8^о, 68 ст.).

Оба автори з нагоди ювілею зібрали до купи свої статті друковані давніше. Не буду тому вичисляти тут ці статті, зауважу тільки, що в науковій літературі збірка дра Шурата займе належне її по праву місце — як добором тем, так і інтересністю опрацювання їх.

Перехожу тепер до окремих розвідок і статей. Почну від загальніших. Тут найсамперед мушу зазначити незвичайно симпатичну книжку

покійного шведського вченого, нашого приятеля Альфреда Єнзена: Dr. Alfred Jensen, Taras Schewtschenko ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie, Wien 1916, 8°, XVII + 157 ст. (видання Книгарні Наукового Т-ва ім. Шевченка). Це всестороння студія, тепло й симпатично написаний есеї доброго знавця й тонкого цінителя поезії. З огляду на брак в укр. літературі подібного нарису, не можна не повитати перекладу його на нашу мову. На жаль виданий в Перемишлі переклад цієї студії (А. Єнзен, Тарас Шевченко. Життя укр. поета. За дозволом автора з ним. мови переклав др. Ів. Мандюк, Перемишль 1921, 8°. XIV + 106 ст. Накладом «Народного Базару»), кажучи евфемістично, зовсім нещасливий. Праця Єнзена варта кращого, літературнішого перекладу.

В останнім часі появилася й цікава українська студія про Кобзаря: А. Річицького, Тарас Шевченко в світлі епохи. Публіцистична розвідка. («Космос» укр.-америк. вид. Т-во, Харків-Берлін-Нью-Йорк, 1923, м. 8°, 195 + 1 нен. ст.). Автор оцінює Ш-ка з матеріялістичного, марксієвського погляду. Спроба безперечно інтересна, але вимагає доброго володіння марксієвською методою. Тому, хоч і не згоджуюся з негативним поглядом дра Вол. Залозецького на згадану методу, не можу не призвати слухності деяким його влучним критичним увагам про згадану розвідку й про панеґіричну Грицаєву її оцінку¹⁾ (диви Вол. Залозецький, Тарас Шевченко в світлі епохи, «Учитель», т. I. Львів 1925, ст. 37—44). З марксієвського ж погляду підходить до Шевченка і відомий історик укр. літератури Ол. Дорошкевич у своїх підручниках: «Українська література» Київ 1923 (Шевченкові присвячено 5-й розділ, ст. 145—189) та «Підручник історії укр. літератури», Київ-Харків 1924 (диви ст. 103—118). З зовсім іншої точки погляду, а саме з погляду теорії Фрейда (психоаналізи) оцінює творчість Шевченка др. Ст. Балеї у своїй книжці «З психології творчости Шевченка», Львів 1916, м. 8°, IV + 91 ст. (Відбитка з журналу «Шляхи»).

На жаль досі нема у нас поважної наукової біографії поета. Спробу дати таку біографію, що робилаб крок наперед по Кониськім, булаб об'єктивнішою, докладнішою та зужиткувала нові матеріяли, хотів дати покійний Ів. Стещенко. Видати її мало Наукове Т-во ім. Ш-ка. Стещенко частину її написав, а через вибух війни, а потім революції не встиг закінчити і так не скінчивши, вмер від кулі бандита. Надіслану частину, доведену лише до визволення Ш-ка з кріпацтва, надрукувало Т-во в Шевченківським томі своїх «Записок» (Ів. Стещенко, Життя і твори Т. Шевченка, т. 119—120, ст. 1—58 і окремо: Львів 1918, 8°, 58 ст.).

Спеціальні теми. В останнім часі звернено бачнішу увагу на освіту й начитаність Шевченка. Цікаві уваги з приводу цього, на жаль короткі, але цінні вже самим поставленням питання знаходимо в статтях А. Ніковського «Бібліотека Т. Шевченка» («Книгарь», ч. 3, ли-

стопад 1917, ст. 107—113) і І. Айзенштока («Книгозбірня Т. Шевченка» в згаданій вище статті в «Черв. Шляху»). Коротко спинився над цим питанням і я торік у своїй статті в Шевченківським числі «Діла»: «Шевченкова освіта, (з приводу одної легенди)», що вийшла й окремо (Львів-Київ, 1924, 32°, 24 ст.).

В звязку з цим питанням про освіту, треба поставити й інші: про знайомости Шевченка й впливи на нього оточення. Тут на перший план вибивається інтересна й цінна студія дра В. Щурата, Шевченко і Поляки. Основи взаїмних звязків, Львів 1917, 8°, 131 ст. (первісно в 119—120 томі «Записок» Наук. Тов. ім. Ш-ка під заг. «Основи Шевченкових звязків з Поляками», ст. 217—347). Студія ця викликала живе зацікавлення в наукових кругах. Безперечно є вона — не зважаючи на те, що трохи перегиная палицю в один бік, видатним явищем у науці Шевченкознавства. Основну рецензію, яка грішить знову перегинанням палиці в другий бік, дав Мих. Новицький в «Записках істор.-філол. відділу» Укр. Акад. Наук (кн. II—III, Київ, 1923, ст. 220—230). В противність до дра Щурата д. Новицький маловажає польські впливи. Деякі його уваги мають рацію, але не всі. Так, віднайдений список Кобзаря в польській транскрипції (з ілюстраціями де-Бальмена й Башилова) є великим козирем для дра Щурата.

На ту саму тему про ідеологію Шевченка маємо ще гарні розвідки Ол. Дорошкевича «Шевченко в соціалістичному оточенні» (Шевч. Зб., К. 1924, ст. 42—57) та П. Филиповича «Шевченко і декабристи» (ibid. ст. 25—41). Тут же слід занотувати й стару річ: Драгоманова «Шевченко, українофіли й соціалізм», яка вийшла новим виданням у Києві ще перед війною, з передмовою А. Ніковського (вид. «Криниці», 1914, 8°, X + 183 + 1 нен. ст.).

Нарешті маємо цілий ряд розвідок і статей, де обговорюються відносини Шевченка до окремих людей або його погляди на них, впливи і залежність від них поета чи навпаки. Це нерідко цікаві знахідки і до творчости Ш-ка і до його біографії.

Не маючи змоги навіть коротко спинятися на цих працях, обмежуся тільки їх перерахуванням. Отже про Ш-ка і Берне дала А. Музична «Уривок із розвідки «Тарас Шевченко і Берне» в «Учених Записках Вишньої Школи міста Одеси» (Од. 1922); на тему «Ш-ко і Гоголь» говорять Лука Мельников в кн. 2 «Укр. Житни» 1914 (ст. 90—105); «Шевченко й Котляревський» — С. Єфремов у «Зб. пам'яті Т. Шевченка», Київ, 1915 (ст. 31—39); «Т. Ш-ко і Ж. Крассінський» — др. Я. Гординський у львівських «Записках» т. 119—120 (ст. 169—216, і окремо: Львів, 1917, 8°, 48 ст.); «Ш-ко і Куліш» — Ол. Грушевський в спб. «Шевч. Зб.» 1914 р. (ст. 17—47); Ш-ко і Кухаренко — Л. Мельников у розвідці на рос. мові під наг.: «Я. Г. Кухаренко и Т. Г. Шевченко въ ихъ взаимныхъ отношеніяхъ», Катеринодар 1914, 8°, 49 ст. (відбитка з VI-го

¹⁾ Др. О. Грицай, З нової літератури про Шевченка, «Нова Громада» (Відень) 1924, ч. 5—6, ст. 51—82.

вип. »Извѣстій Общества Любителей Изученія Кубанской Области«), а також Ол. Грушевський у статті »Ш-ко й Кухаренко« в квіт. Шевч. Зб. 1915 р. (ст. 40—47); Ш-ко і Лермонтов — С. Таранушенко в статті »До питання про Лермонтовські мотиви в »Кобзарі Шевченка«, уміщеній в I-м томі »Наукового Збірника харківської науково-дослідчої катедри історії України« (Х. 1924, ст. 143—154); Ш-ко і Олбридж — С. Єлпатьєвський в замітці »Олбридж и Шевченко. (Страничка изъ прошлого)« в збірнику »Кличь« (Москва 1915, ст. 87—89); Ш-ко і Тургенев — М. Мочульський в статті »Літературні паралелі. Шевченків »Сон« та »Призраки« Тургенева« в кн. 4-й квіт. »України« 1924 р. (ст. 62—70); Ш-ко і Федькович — Г. Хоткевич у ч. 10 »Черв. Шляху« 1924 р., ст. 174—215 під наг. »Федькович і Ш-ко«; Ш-ко і Щепкин — М. Мочульський у статті »Михайло Щепкин і Тарас Шевченко« в »Літ. Наук. Вістн.« 1917, кн. 2—3, ст. 225—255.

Деякі з цих праць серйозні і повні інтересу, деякі лише побіжні, що злегка зачіпають питання, часом переборщуючи справу впливів на Ш-ка того чи іншого письменника або трактуючи їх надто по школярському. Усі добачувані впливи можна звести здебільшого до одного: Шевченко читав даного письменника — і тільки. Поважнішими зі згаданих вище є розвідки М. Мочульського про Щепкина й Мельникова про Кухаренка.

Переходжу тепер до студій над окремими питаннями Шевченкової творчості або окремими його творами. Отож тут на першому плані годиться поставити невеличку, але змістовну статтю П. Филиповича »Шевченко і романтизм« в кн. IV-й »Записок іст.-філ. відд.« Акад. Наук (ст. 3—18). Далі варто відмітити статтю О. Дорошкевича »Природа в поезії Шевченка« (Шевч. Збірник 1921 р., ст. 75—93). Про »Три літа« (1843—1845 рр.) в життю й творчості Шевченка можна відмітити дві праці: Ол. Грушевського в спб. »Шевч. Зб.« 1914 р. (ст. 69—89) і О. Синявського в ч. 1 (3) »Шляхів Мистецтва« 1922 р. (ст. 58—60). »Шевченкова балада« обговорена в розвідці дра О. Грицяя в »Звітні« укр. акад. гімназії у Львові за р. 1913/14 (Львів, 1914, ст. 3—28). »Драматичні спроби Шевченка« обговорює П. Рулин в »Шевч. Зб.« Київ 1921, (ст. 95—107). Про російську творчість Шевченка можна відмітити за цей час три розвідки: Ів. Стешенка »Російсько українські паралелі в творчості Т. Г. Шевченка« в 2-м випуску »Укр. Наук. Збірника«, виданого Укр. Наук. Т-вом у Києві (Москва 1916; див. ст. 63—87), М. Марковського »Російські і українські твори Шевченка в їх порівнянні« в »Україні« (К., 1918, кн. 1—2, ст. 32—48) і А. Лободи »Між двох стихій« в »Шевч. Збірнику« т. I, К. 1924 (ст. 18—24). Остання стаття має загальніший характер, перші дві говорять про російські повісті Ш-ка і відповідаючи їм українські поеми, при чім Марковський полемізує з Стешенком.

З важніших розвідок про окремі Шевченкові твори маємо отсі (вчисляю в азбучнім порядку творів): Великий льох — Т. Шевченко, Великий льох. З передмовою й поясненнями д-ра Василя Сімовича, Відень, 1915, м. 8^о, 42 ст. (відбитка з »Вістника Союзу визв. України«); Гайдамаки — дві розвідки, обидві цінні: Ів. Шпитковського »Гайдамаки« Шевченка як пам'ятка »Колівищини« в квіт. Збірнику 1915 р. (ст. 48—82) і М. Мочульського »До генези й повстання »Інтродукції« до »Гайдамаків« Т. Шевченка« в 133-м томі львівських »Записок« (ст. 99—114); Іван Гус — велика розвідка в двох частих дра Ів. Брика, цінна виказанням джерела поеми в рос. розвідці С. Палаузова, — під заг.: Шевченкова поема »Іван Гус«, тамже, т. 119—120 (1917 р.), ст. 95—168 і т. 126—127 (1918 р.), ст. 223—258, а також окремо: Львів, 1918, вел. 8^о (пагінація та сама); Марія — покійного дра Ів. Франка — тамже, т. 119—120 (ст. 348—356); Москалева Криниця — Л. Білецького в ч. 3 »Нової України« 1923 р., ст. 32—54, під наг.: »Москалева криниця« Т. Шевченка; Назар Стодола — В. Лазурського, Шевченком ли написан »Назар Стодола« (див. »Ученые записки Высшей Школы г. Одессы, Отд. гуманит. наук, т. I, в. I, Од. 1921 р.); Оксана К.....ко — дві праці: передовсім П. Зайцева по рос. »Первая любовь Шевченка« у »Вѣстнику Европы« 1914 р., кн. 2, ст. 253—263 і те саме по укр. окремою брошурою вид. »Друкарь«; »Оксана. Перше кохання Шевченка«, Київ, 1918, 16^о, 31 ст. Це гарна розвідочка з життя й творчості Ш. На цю саму тему є ще й стаття пані О. Олександренко в спб. »Шевч. Зб.« 1914 р. (ст. 48—68) під тим самим наг. »Оксана«. Ролі Оксани в творчості Ш. торкається також Ф. Самоненко в згаданій нижче студії. — Нарешті про невеличку поему »У Бога за дверми лежала сокира« дав отсе, як звичайно, дуже цікавий нарис др. В. Щурат в »Українській Раді« (Львів, 1925, ч. 9—10 з 10. III, ст. 2—4) під наг. »Шевченкова поема надії«. До статті додана ілюстрація: »Святе дерево киргизів« — малюнок Бр. Залеського. Автор уважає легенду про повстання пустині, оповіджену в поемі, за оригінальну Шевченкову. Вартоб іще розглянутися, чи не знайдуться її джерела в фольклорі, передовсім очевидно киргизьким.

Усі згадані вище розвідки, присвячені творам великого кобзаря, не цікавлять зовнішньою формою цих творів. Їх цікавлять тільки питання часу повстання, джерел, наслідування, внутрішніх прикмет то що. Та в останнім часі почали появлятися вже й студії, присвячені поетичній формі й стилю Ш., його поетичній мові. Перший і зовсім гарний почин у цьому належить М. Богдановичеві, котрий в 2-й кн. »Укр. Житни« 1914 р. помістив незвичайно цікаву й цінну статтю »Краса и сила. (Опытъ изслѣдованія стиха Т. Шевченка« (див. ст. 39—48). Довший час це була одинока студія того роду. Поза нею можна відмітити лише дві праці на тему поетичної мови Ш. Це коротенька замітка покійного М. Сумцова »Лю-

бимья народныя пѣсни Т. Г. Шевченка» (в тій самій книжці «Укр. Ж.», ст. 18—23) й така сама невеличка розвідочка теж покійного Т. С(ушицького) «Дума» Шевченка й українські думи. (До питання про стиль «Кобзаря») — в кийв. Зб. 1915 р. (ст. 83—90).

Поважніші студії в напрямі вказанім Богдановичем, себто про вірш „Кобзаря“, розпочалися наново зовсім недавно. Першу цінну спробу аналізу форми бачимо по Богдановичі аж у 1921 р. в студії Б. Якубського «Форма поезій Шевченка» (київський зб. «Шевченко», ст. 49—73), а далі вже в 1924 р. в його ж таки розвідці «Із студій над Шевченковим стилем» («Шевченківський Зб.» I, ст. 58—77). Обидві ці розвідки незвичайно цікаві й цінні. Солідна також студія Д. М. Загула «Рима в „Кобзарі“ Т. Шевченка» (в тім самім Зб. 1924 р., ст. 109—118). Слід відмітити тут із цього-таки збірника ще й ці річі: Домніки Дударь «З поетики Т. Шевченка. (Порівняння в „Кобзарі“),» ст. 78—99 і Ф. Самоненка «Образ Шевченкової музи», ст. 100—108. Про поетичний стиль „Кобзаря“ йде мова також і в згаданій вище статті О. Дорошкевича «Природа в поезії Шевченка». Про „Найяскравіші особливості фрази Шевченкового „Кобзаря“ пише М. Сулима в „Черв. Шляху“, 1924 р. ч. 10, ст. 216—221.

Спробу словаря Шевченкового дав. д. Нестор Літописець у двох своїх брошурах: «Словничок Шевченкової мови», Миколаїв, 1916, 8°, 66 ст. і «Українсько-руський словничок до Кобзаря Т. Г. Шевченка», Херсон, 1917, 8°, 82 ст. На жаль ні одної з цих брошур я не бачив, але судячи з рецензій на другу п. Олени Курило в „Літ. Наук. В.“ (кн. 5—6, ст. 345) і Ол. Дорошкевича в ч. 2 (жовтень 1917 р.) «Вільної Укр. Школи» (ст. 123), ця спроба зовсім невдала. Таким чином справа докладного словаря Шевченкової мови ще стоїть на порядку дня. Дорошкевич, правда, не бачить потреби такого словаря, але очевидно з цією гадкою не можна згодитися.

Нарешті, на закінчення уступу про студії над Шевченком-поетом слід принотувати огляди давніших писань про нього. Так др. Іл. Свенцкійкий в своїй книжці «Шевченко в свіглі критики і дійсности» (Львів, 1922, вел. 8°, 90+1 нен. ст.) подав між ин. виймки з голосів про Шевченка в оригіналі: «Російська літературна критика 1840—1861 р.» (ст. 5—46) від рецензії на „Кобзарь“ 1840 р. в „Отеч. Записках“ до голосу Герценового „Колоколу“ 1861 р. з приводу смерті Ш. Це найцінніша частина книги. Даремне тільки в цім розділі властиву літературну критику помішано з звичайними відзивами.

Крім того дещо тут зовсім не на місці, напр. відзив „Литературной Газеты“ 1844 р. взагалі про українську поезію або уступи з докладу гр. Орлова 1847 р. В усякому разі ця хрестоматійка має свою вартість. Зате значно слабший 2-й розділ книжки, де автор подає вже свій власний „Огляд російської і словянської критики на

Шевченка“ (ст. 49—73). „Словянська“ критика зводиться властиво до двох польських голосів (надгробної промови Хорошевського й студії Л. Совінського). Ширший огляд російсько-українських писань про Шевченка знаходимо в брошурі М. Плевака „Шевченко й критика. (Еволюція поглядів на Шевченка)“, Харків, 1924, 8°, 75 ст. (відбитка з „Черв. Шляху“ 1924 р., ч. 3, ст. 97—120 і ч. 4—5, ст. 108—142). На жаль у Плевака помішано без розбору зерно й солово, замість виділити лише важніше й характеристичніше. Багато пропусків і то дуже важних.

Оброблення — зовсім примітивне, без відповідної думки, сливе само лише переповідання змісту відзивів про Шевченка. Отже стаття має швидче бібліографічно-інформативний характер, а не жадною студією тай ще з марксистського погляду. Марксізм від неї й не пахне. Автор без руля і вітрил потопав в безмежному океані писанини про Шевченка.

Далі слід відмітити огляд З. К(узелі) „Голоси західно-європейських письменників про Шевченка та про його твори“ у „Віснику Союзу визв. України“ 1916 р. чч. 21—23, ст. 179—180 і 31—32, ст. 255—258.

До речі, один старий німецький голос — В. Каверав «Тарас Шевченко» — переклав Ів. Калинович у Льв. „Шляхах“ 1916 р. (ст. 245—248), а знову — відзив покійного В. Ягіча переложено в „Ділі“ 1917 р. ч. 23 (це є уваги з приводу книжки Єнзена) під заг.: „Проф. Ягіч про Шевченка“.

Спеціально про відношення Болгарів до поезії Шевченка дивись у статті С. Чілінгірова „Тарас Шевченко по болгарськи“ в т. 119—120 Льв. „Записок“ (ст. 357—365), а також у брошурі Ів. Шишманова „Роля України в болгарським відродженню. Вплив Шевченка на болгарських поетів передвизвольної доби“, Відень 1916, м. 8°, 14 ст., вид. „Союза визв. України“.

3. Шевченко як маляр. Та Шевченко був не лише великий поет, але й маляр. Правда, довгий час Шевченко поет заслонював перед нами Шевченка маляра, та в останньому часі нарешті почали збирати, видавати та студіювати й твори його пензля. Тож, щоб пізнати Шевченка цілого, годиться нам приглянутися й цим виданням та студіям.

Зі збірних видань малюнків Ш. передовсім треба відмітити прекрасний ювілейний альбом, виданий „Обществом им. Т. Г. Шевченка“ у Петербурзі під артистичним доглядом проф. В. В. Мате під наг. «Малюнки Т. Шевченка, Випуск II, Спб. 1914, вел. 4, 4 ст. + 30 таблиць, (Вип. I-й вийшов ще 1911 р.). В тім самім 1914 році вийшло й подібне видання «Наукового Тов. ім. Ш.», а саме книга Ол. Новицького «Тарас Шевченко як маляр». Львів—Москва 1914, вел. 8°, 89+83 ст. (як XVI-ий том „Збірника іст. філософ. секції“ Т-ва). Перша половина книги це студія про Шевченка як маляра (при кінці подано реєстр малюнків Ш.), а друга — альбом його малюнків і рисунків. Далі треба зазначити працю

Д. Дорошенка »Шевченко какъ живописецъ и гравёръ«, видання журналу „Искусство“ Київ, 1914 р., 4^о, 8 ст. + 12 таблиць. Розвідки про окремі картини Шевченка або про той чи инший бік його артистичної творчости та життя оголосили: Дм. Антонович: „Естетичні погляди Шевченка“ (Літ. Наук. Вістн. 1914, кн. 2, ст. 258—265) і „Катерина“ („Сяйво“ 1914, ч. 2, ст. 54—56); М. Голубець „Шевченко маляр“ (Львів—Київ 1924, 16^о, 32 ст., передше в „Ділі“); П. Зайцев „Шевченко художникъ въ Києвъ“ („Искусство въ Южной Россіи“ Київ, 1914, № 1—2); М. Макаренко „З артистичної спадщини Шевченка“ — про картину „Вид пожегу в киргизькому степу“ (петерб. »Шевч. 36.“ ст. 120—126); Ол. Новицький: „Автопортрети Т. Г. Шевченка“ (Шевч. 36., Київ, 1924, ст. 119—125), „Краєвиди в поезії та малюнках Шевченка“ („Сяйво“ 1914, ст. 57—59) і „Шевченко та Гогарт“ (Шевч. 36., Спб. 1914, ст. 127—134); нарешті покійний Кость Широцький: »Гравюри Т. Шевченка“ (Укр. Житнь 1914, кн. 2, ст. 49—57), „Русалки“ (Літ. Наук. Вістн. 1914, кн. 2, ст. 282—287), „Туреччина в картинах Т. Шевченка“ (Київ. 36. 1915 р., ст. 91—98), „Шевченко — художник“ (Сяйво, 1914, ч. 2, ст. 44—53) і „Шевченко як ілюстратор“ (петерб. Шевч. 36., ст. 90—119).

Тут же слід згадати й брошуру Б. Лепкого „Шевченко про мистецтво“ (Зальцведель, 1920, м. 8^о, 26 ст.), в котрій зібрано думки Ш. на теми мистецтва.

4. Культ Шевченка. На цю тему можна припнотувати статтейку пані Л. Жигмайло „Отношение потомства къ памяти Шевченка“ в „Укр. Житни“ 1914 р. (кн. 2, ст. 113—128) й розвідки В. Петрикевича „Історія культу Шевченка серед гімназійної молодіжи“ в „Звіті“ перемиської укр. гімназії за р. 1913/14, Перемишль, 1914, (ст. V—LXVIII) та дра Дениса Лукіяновича „Культ Т. Шевченка на Буковині“ (Зап. Н. Тов. ім. Ш. 119—120, ст. 81—94).

Тут же слід припнотувати статтю І. Шитківського „Памятник Шевченкові в Київі“, де подана історія заходів коло поставлення пам'ятника від самої смерті Ш. (див. 36. „Шевченко“, К. 1921 р. ст. 121—124). Про могилу Шевченка є простора популярна брошура С. Єфремова „Шевченкова могила“, Київ, 1919, 8^о, 47 ст., видання Т-ва „Просвіта“ в Київі. „Геологічний нарис околиць Шевченкової Могили під Каневом“ дав Вол. Різниченко в 1-м вип. „Матеріалів до геології України“ (Київ, 1924, 8^о, 32 ст.).

5. Бібліографія. Хто хотів би познайомитися з ширшою літературою Шевченкіана, мусить обернутися до бібліографічного показника Миколи Яшека: Т. Шевченко, Матеріали до бібліографії

(рр. 1903—1921). Випуск 1-й, Харків 1921, 8^о, 104 + 4 нен. ст. Автор задався ціллю продовжити відомий показчик покійного М. Комарова. Це добра ціль, але на жаль показчик Яшека має ту саму хибу, що й Комарова: часто-густо матеріал не провірений, взятий з других рук. Крім того в Яшека сливе не узгляднені Шевченкіана західно-українські і європейські, надто від початку світової війни, отже показчик дуже неповний. Матеріал поділено по рубриках, але в межах їх поданий не в хронологічному порядку, а азбучному. Це зле, бо пропадає образ поступового зросту студій і культу Шевченка. Зле також, що при журнальних статтях взагалі, а часто й при окремих виданнях не подано сторін, хоч напр. ціна зазначається зовсім без потреби. Слід би було також при окремих виданнях скрізь зазначити формат, чого Яшек не додержується. Поза тим в книжці сила-силенна друкарських помилок і взагалі з технічного боку видана вона просто під псом.

Конче потрібно було бодай часом вказувати подекуди на зміст, бо з самого наголовку незатяжко довідатися, про що йде річ у даній розвідці. А вже неодмінно слід було вичислити всі ті матеріали й документи, які подаються в писаннях про Ш. Даремне відділено в окремий відділ рецензії, це й незручно для користання й без потреби збільшує розміри книжки. Рецензії слід було дати петию безпосередно під зрецензованими річами. Для пізніших років читач зійде перегляд великоукраїнської літератури про Ш-ка в згаданій вище статті М. Плевака, хоча й без усіх необхідних бібліографічних даних, або в брошурі А. Багрія, Шевченковская студия. Владикавказ, 1923, м. 8, 50 + 1 нен. ст.

Брошуру свою проф. Багрій призначає головню в поміч при початкових студіях над Шевченком — для студентських гуртків або семінарів, але вона цікава й для ширшої публіки. Автор подає спочатку коротку історію Шевченкознавства, а потім ряд тем для студій. До кожної теми подається відповідна література. Очевидно більшої частини її автор не бачив, а взяв із показчиків, тому трапляються подекуди вказівки невідповідні, а часом і хибні (як от напр. на ст. 39 зачислення до Шевченкіана „Чорної руки“ дра Щурата або „Польських конспірацій“ проф. Студинського).

Але на загал брошура добра й виправдує своє призначення. Проф. Багрій обіцяє випустити друге видання її — перевірене, — вже українською мовою.

Отже було б усе визначніше, що появилася про Шевченка протягом останнього десятиліття.

0,24

(1986)

bl

1752

PA. 1752 y